

Drugi kvartalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori 2010.

I Prethodne informacije

Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR) već petu godinu zaredom vrši monitoring ljudskih prava u Crnoj Gori i izvještava javnost putem kvartalnih i godišnjih izvještaja. Ovo je drugi kvartalni izvještaj za 2010. godinu i obuhvata prikupljene informacije od 1. aprila do 30. juna 2010. Za ovaj period fokusirali smo se na oblasti koje su prema našem mišljenju najaktuelnije u ovom periodu: legislativa i institucionalni okvir, sloboda izražavanja, politički motivisano nasilje, procesuiranje ratnih zločina, tortura, prava manjina, diskriminacija, status raseljenih lica i ekonomska i socijalna prava. Na istraživanju i izvještavanju radi petočlani tim YIHR, uz višestruku pomoć Civil Right Defendersa (bivši Švedski helsinški komitet za ljudska prava).

U našem radu koristili smo tehnike istraživanja na terenu, praćenje štampe, pravne analize i SOS linije.

Od političkih događaja u ovom periodu, najbitniji su Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Crne Gore i Evropske unije, koji je stupio na snagu 1. maja, lokalni izbori u 14 opština koji su održani 23. maja i radnički štrajkovi u više preduzeća.

U drugom kvartalu ove godine objavljeno je šest izvještaja koja se bave ljudskim pravima. Kancelarija Ombudsmana uputila je 31. marta Skupštini Crne Gore izvještaj za 2009. godinu (www.ombudsman.co.me/izvjestaji.php). Po ocjeni Ombudsmana, generalno, ljudska prava i slobode se poštuju, ali postoje pojedinačna kršenja što je najčešće posljedica nedovoljne ažurnosti pojedinih državnih organa. Po izvještaju, žalbe se i dalje odnose na sporst rada administracije i nepoštovanje rokova za vođenje postupaka. Freedom haus (Freedom House) objavio je dva izvještaja. U prvom izvještaju o slobodi medija u svijetu (<http://freedomhouse.org/template.cfm?page=533>), je navedeno da je Crna Gora država u kojoj su mediji djelimično slobodni. Crna Gora je na 80 poziciji sa 37 bodova. U drugom izvještaju Freedom hausa „Nacije u tranziciji 2010“ objavljenog 29. juna 2010. godine (http://www.freedomhouse.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=321:nations-in-transit-2010&catid=46:nations-in-transit&Itemid=121) navodi se da Crna Gora nije značajno napredovala u demokratskim reformama zbog čega je zadržala rejting iz 2008. godine. U izvještaju EU o stanju ljudskih prava u svijetu (www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/A4_HR_200pp_EN_def.pdf) ukazano je da Crna Gora mora učvrstiti vladavinu prava, nezavisnost sudstva, mora učiniti dodatne napore da se osigura sloboda izražavanja. Pozdravljena je i ratifikacija Konvencije protiv torture i opcionog protokola, ali je iskazana i potreba za boljom primjenom zakona u oblastima torture i nehumanog postupanja, zatvorskog sistema i pristupa pravdi. Takođe, treba uložiti napore na boljoj primjeni propisa za zaštitu ranjivih i marginalizovanih grupa. Položaj Roma, Aškalija i Egipćana zabrinjava. U ovogodišnjem izvještaju Stejt departmenta (State Department) o trgovini ljudima (www.state.gov/documents/organization/142979.pdf) Crna Gora je svrstana u grupu dva i izmještena sa liste zemalja pod nadzorom. Izvještaj ukazuje da je Crna Gora tranzit, izvor i država destinacija za muškarce, žene i djevojke koji su podvrgnuti trafikingu, posebnim uslovima nametnute prostitucije i prinudnog rada. Žrtve trafikinga uglavnom su žene iz Ukrajine, Moldavije, Srbije, Albanije i Kosova, koje migriraju ili su prokrijumčarene kroz države do nekih drugih destinacija i podvrgnute uslovima prinudne prostitucije u Crnoj Gori. Amnesti internašenal (Amnesty International) takođe je objavio izvještaj o stanju ljudskih prava (http://thereport.amnesty.org/sites/default/files/AIR2010_AZ_EN.pdf#page=177). U izvještaju se navodi da je ostvaren napredak u procesuiranju ratnih zločina kroz podizanje optužnica, da se romska manjina još uvijek suočava sa diskriminacijom i teškim uslovima te da je sloboda izražavanja još uvijek ugrožena kroz prijetnje novinarima, još uvijek se izriču visoki novčani zahtjevi po presudama za klevetu i još uvijek nijesu riješena ubistva koja su bila politički motivisana.

II Legislativa i institucionalni okvir u oblasti ljudskih prava

Legislativa: Vlada je usvojila predlog Zakona o zabrani od diskriminacije i predlog Zakona upućen je skupštinskom Odboru za ljudska prava i slobode. U Ministarstvu za ljudska i manjinska prava očekuju da će predlog Zakona vrlo brzo biti na skupštinskoj raspravi. Iz Ministarstva su istraživaču YIHR kazali da je najveći broj primjedbi koji je stigao od strane NVO sektora i drugih aktera koji su učestvovali u javnoj raspravi usvojen. Građani će se, ukoliko se predlog Zakona usvoji, obraćati Kancelariji zaštitnika ljudskih prava i sloboda koja će biti dodatno osnažena.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava završilo je rad na izradi predloga Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda i Vlada je na sjednici, koja je održana 23. juna, utvrdila Nacrt zakona. Prije usvajanja u parlamentu predlog zakona će proći javnu raspravu. Ovim predlogom Zakona predložena su rješenja kojim se u instituciji Zaštitnika uspostavlja nacionalni mehanizam za prevenciju torture i zaštitu od svih oblika diskriminacije.

U Ministarstvu pravde u toku je i izrada Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Dana 7. maja 2010. održana je prva Javna rasprava o Radnoj verziji ovog Zakona, a u organizaciji Ministarstva pravde, UNDP-a i OSCE-a. YIHR je na ovoj raspravi učestvovala dajući svoje predloge i kritike. Ove kritike odnosile su se na odredbe u radnoj verziji zakona koje kazuju da će se pružanjem besplatne pravne pomoći baviti samo registrovani advokati, čime se automatski isključuje učešće nevladinih i ostalih organizacija, koje se već uveliko i dosta uspješno bave ovim pitanjem.

Još jedna zamjerka odnosila se na suviše komplikovan proces ostvarivanja uslova za dobijanje besplatne pravne pomoći, kao i na ograničavanju dometa ovog prava samo na ona lica koja su veoma siromašna.

YIHR takođe je dala svoj predlog kojim bi se moglo riješiti pitanje finansiranja pružanja besplatne pravne pomoći. Taj predlog sastoji se u tome što se predlaže da on bude usvojen zajedno sa Zakonom o sprječavanju diskriminacije i Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda. U tom sklopu, predloženo je da se od kazni koje su predviđene Zakonom o sprječavanju diskriminacije formira Fond besplatne pravne pomoći, koji treba da bude proširen i dijelom sredstava od prihoda igara na sreću. Ministarstvo pravde ocijenilo je sve ove predloge kao ispravne ali uz obrazloženje da, nažalost, naša država nema dovoljno sredstava za implementaciju ovih ideja. Nakon ove, održane su još dvije Javne rasprave, 17. maja u Kotoru i 19. maja 2010. godine u Bijelom Polju.

Dana 17. juna održana je četvrta Javna rasprava o Radnoj verziji zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u Podgorici u kojoj se Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR) ovog puta pojavila kao jedan od organizatora, zajedno sa Ministarstvom pravde Crne Gore, UNDP-jem i kancelarijom Savjeta Evrope u Crnoj Gori. Na ovoj četvrtoj javnoj raspravi predstavljene su preporuke eksperata iz Savjeta Evrope, kao i analiza rodne senzitivnosti Radne verzije ovog zakona. Očekuje se da će Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći već početkom septembra biti poslat Parlamentu na proceduru.

Zakon o izboru odbornika i poslanika sa Ustavom usaglašava skupštinska radna grupa. Rok za usaglašavanje ovog zakona sa Ustavom produžen je do kraja 2010. godine. Kemal Purišić, poslanik Bošnjačke stranke kazao je istraživaču YIHR da su preporuke Venecijanske komisije generalno pozitivne i da je ocijenjeno da je dosadašnji posao na usaglašavanju dao dobru osnovu za dalji rad. Politički predstavnici albanske manjine u Crnoj Gori nijesu zadovoljni dosadašnjim predlozima i istakli su da Albanci ovakvim predlogom gube dosadašnja prava kada je u pitanju izbor poslanika i odbornika. Manjine koje u društvu čine manje od 2% po dosadašnjim predlozima trebalo bi da osvoje oko 0,4% glasova kako bi dobili jedno poslaničko mjesto u Parlamentu.

Institucionalni okvir: *Ministarstvo za ljudska i manjinska prava* - rad ministarstva organizovan je kroz Sektor za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i Sektor za unapređenje i zaštitu ljudskih prava. U sklopu Ministarstva djeluju i odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti i odjeljenje za unapređenje i zaštitu prava RAE populacije. Jedini zaposleni visoko obrazovani Rom u Ministarstvu Sokolj Beganaj javno je istupio i kazao da su uslovi za rad u Ministarstvu dobri ali da od plate od 200 EUR ne može da izdržava svoju porodicu. Beganaj je zbog toga napustio Ministarstvo, da bi potom ipak bio postignut dogovor i

Beganaj se vratio na posao. Istraživaču YIHR kazali su iz Ministarstva da je dogovor na obostrano zadovoljstvo. Ministarstvo radi na izradi i donošenju više zakona iz oblasti ljudskih prava.

Kancelarija zaštitnika ljudskih prava i sloboda - Ombudsman - je nezavisna i samostalna institucija, čiji je zadatak da štiti i unapređuje ljudska prava i slobode kada su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem organa javne vlasti. Građani se mogu obratiti kancelariji Ombudsmana ukoliko su im prava prekršena od strane državnih organa. Kancelarija Ombudsmana još uvijek se nije izjasnila da li je Ferhat Dinoša, Ministar za ljudska i manjinska prava počinio diskriminaciju izjavama o homoseksualnim osobama, po inicijativi koju je YIHR prošle godine dostavila Ombudsmanu. YIHR je takođe obavijestila kancelariju Ombudsmana o navodima zlostavljanja zatvorenika M.Z. iz Nikšića koji se nalazio u zatvoru u Bijelom Polju i zatražila provjere tih navoda. Do danas iz Kancelarije zaštitnika nijesmo dobili informaciju po podnijetoj predstavi.

Skupštinski odbor za ljudska prava i slobode - u ovom kvartalu održane su četiri sjednice. Teme ovih sjednica bile su se manjinskih i radničkih prava, djece i omladine sa teškoćama u razvoju. Na sjednici održanoj 31. aprila, Odbor je raspravljao o izvještaju ZIKS-a o preduzetim radnjama na osnovu preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u vezi zlostavljanja počinjenim nad Igtorem Milićem i Daliborem Nikezićem koji su služili kaznu u ZIKS-u.

III Sloboda izražavanja

I u drugom kvartalu sudovi su donosili oslobađajuće presude po tužbama za klevetu. Međutim, visoki novčani zahtjevi koji su utvrđeni ranijim presudama predstavljaju značajno ograničenje za rad medija i slobodu izražavanja. YIHR je registrovala i incidente u kojima je ometan rad novinara.

Osnovni sud oslobodio je 14. maja 2010. godine Seada Sadikovića, novinara Monitora, za djelo kleveta po tužbi Zorana Lazovića, visokog funkcionera Agencije za nacionalnu bezbjednost. Lazović je tužio Sadikovića zbog teksta „Kolumbija na Limu“ u kojem je Sadiković napisao da je Lazović prijatelj sa rožajskim biznismenom Safetom Kalićem. YIHR je pružio besplatnu pravnu pomoć gospodinu Sadikoviću.

Sudija za prekršaje, Milorad Popović po drugi put je donio odluku 22. aprila 2010. godine da fotoreporter Boris Pejović plati 500 EUR zbog kršenja Zakona o javnom redu i miru. Prvu odluku, kojom je Pejović morao platiti 500 EUR ukinulo je Vijeće za prekršaje. Nakon ovakve odluke sudija je dao obrazloženje koje kaže da je Pejović ometao policijske službenike u vršenju službene radnje za vrijeme štrajka radnika „Ritam trejda“ iz Podgorice. Pejović je podnio žalbu tvrdeći da je je Rješenje Područnog organa zasnovano na pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju te da je bio na radnom zadatku i fotografisao štrajk radnika sa iste udaljenosti kao i drugi fotoreporteri. Vijeće za prekršaje ponovo je ukinulo 16. juna, Rješenje Područnog organa za prekršaje u Podgorici i vratilo predmet Područnom organu na novo postupanje. U obrazloženju stoji da je zaključak o prekršajnoj odgovornosti Pejovića preuranjen. Pejović je istraživaču YIHR kazao da je ovakvu odluku Vijeća za prekršaje očekivao jer je pogrešno utvrđeno činjenično stanje i ne postoje dokazi za prekršaje koji su mu stavljeni na teret. Pejović je pred Osnovnim sudom u Podgorici pokrenuo više tužbi protiv policajca Zorana Tajića koji je po riječima Pejovića uzrokovao incident i nije mu dozvolio da obavlja svoje novinarske aktivnosti.

Viši sud u Podgorici potvrdio je oslobađajuću presudu novinaru Budu Simonoviću po tužbi Vladimira Kekovića, bivšeg funkcionera SDB-a, prenio je dnevni list DAN 7. maja 2010. godine. Keković je tužio novinara Simonovića jer ga je u tekstu „Safir nestao u sefu SDB“ 22. februara 2009. godine, učinio odgovornim za krađu dragulja sa hrišćanske relikvije Filermose. Keković je tražio da mu sud dodijeli 15.000 EUR radi nematerijalne štete. Viši sud u Podgorici potvrdio je oslobađajuću presudu za novinara Simonovića ističući da je sud cijenio navode Simonovića kao vrijednosne sudove te da se radi o slobodi izražavanja u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.

Osnovni sud u Podgorici oslobodio je Samira Adrovića, novinara Vijesti optužbe za klevetu koju je protiv njega podnio Sreten Glendža, bivši načelnik Odjeljenja bezbjednosti u Ulcinju. Adrović je pisao da je Glendža jedan od osumnjičenih za deportacije bosanskih Muslimana.

Biljana Marković, novinarka dnevnog lista DAN iz Kotora prijavila je 2. juna 2010. godine incident policiji koji se dogodio dok je izvještavala sa sahrane Dragana Dudića. Naime, Markovića je optužila rođake pokojnog Dudića da su joj oduzeli opremu i zabranili joj dalji rad.

Božidar Jelovac, novinar DAN-a iz Pljevalja, prijavio je 23. maja 2010. godine incident koji se dogodio u restoranu Milet bašta. Naime, Jelovac je ispričao istraživaču YIHR da je po saznanju da predstavnici DPS-a dijele pare građanima da glasaju za DPS, pošao u Milet baštu da te informacije provjeri. Jelovac je kazao da je Tufik Gadžović nakon što ga je Jelovac fotografisao regao na način što je prisutnim osobama kazao da oduzmu foto aparat. Došlo je do incidenta gdje su NN lica oduzela opremu Jelovcu i zadržavali ga da napusti restoran. Jelovac je incident prijavio pljevaljskoj policiji.

Novinar Veseljko Koprivica, koji je osuđen po tužbama Božidara Čolovića, bivšeg Glavnog urednika Televizije Crne Gore, Milana Stojovića, bivšeg Glavnog urednika Nikšićkih novina i Milorada Boškovića, bivšeg urednika u Pobjedi, na novčanu kaznu od oko 35.000 EUR zbog čega je ugrožena i njegova egzistencija, uložio je žalbu Međunarodnom sudu za ljudska prava u Strazburu. Sud je prihvatio žalbu i zatražio dodatne informacije od Vlade Crne Gore. Veseljko Koprivica izvršenje presude danas otplaćuje polovinom svoje plate.

IV Politički motivisano nasilje

Lokalni izbori održani su 23. maja 2010. godine u 14 opština. Izbore nijesu posmatrali ni domaći, ni međunarodni posmatrači. YIHR je registrovala veći broj politički motivisanih incidenata i napada, kao i niži nivo komunikacije između političkih neistomišljenika. Podniet je i određen broj krivičnih prijava između političkih protivnika. Prema izjavama političkih analitičara, u kampanji su korišteni državni resursi, te da politički subjekti, koji učestvuju na lokalnim izborima, ne nude rješenja problema već akcenat stavljaju na njihovu ulogu u rješavanju problema.

U kampanji je korišten niži nivo komunikacije između političkih neistomišljenika. Kao primjer navodimo da je Milo Đukanović, Predsjednik Vlade Crne Gore i Predsjednik DPS-a, nazvao Nebojšu Medojevića, Predsjednika Pokreta za promjene (PZP) „seoskim laprdalom“ a Medojević je nazvao Đukanovića „uličarem“.

Koalicija „Bolja Pljevlja, Bolja Crna Gora“ podnijela je krivičnu prijavu protiv Predsjednika Odbora direktora Rudnika uglja u Pljevljima i visokog funkcionera DPS-a, Predraga Boškovića optužujući ga da je naredio da se radnici rudnika – poslovođe (Dragiša Spajić, Radoje Zuković, Nole Stevanović, Rajko Drašković, Dobrilo Cmiljanić i Mihailo Preradović) pozovu na disciplinsku odgovornost povodom njihovog javnog istupanja dana 21. maja, u kome su ukazali na to da član Odbora direktora, Milan Kastratović vrši politički pritisak na njih.

DPS je zbog sumnje u regularnost izbora u Pljevljima podnio žalbe izbornoj komisiji protiv Predsjednika Opštinske izborne komisije u Pljevljima, Božidara Bajića i 20 predsjednika biračkih odbora, optužujući ih da su falsifikovali izborne rezultate. Izborna komisija odbacila je sve žalbe koje je DPS podnio u Pljevljima.

U Skupštini Glavnog grada Podgorica, 16. aprila, došlo je do incidenta između odbornika Socijalističke narodne partije (SNP) Milana Kneževića i Zorana Lakušića i odbornika Demokratske partije socijalista, Zorana Vukčevića, na drugoj strani. Incident je trajao nekoliko minuta uz međusobno guranje a drugi odbornici spriječili su da ne dođe do fizičkog obračuna. Kako su podgorički mediji prenijeli, razlog za incident nije bio političke prirode već nastavak incidenta iz saobraćaja koji se dogodio između Milana Kneževića i Željka Vukovića, Sekretara za lokalnu samoupravu.

Na kuću odbornika DPS Dušana Đuretića u Golubovcima bačena je eksplozivna naprava. Povrijeđenih nije bilo a počinjena je velika materijalna šteta. Policija sprovodi istragu u ovom incidentu.

Po pisanju dnevnika Vijesti, SNP optužila je upravu preduzeća Ulcinjska rivijera da je vršila pritisak na zaposlene uoči lokalnih izbora da glasaju za DPS. Mikan Zec, Direktor Ulcinjske rivijere odbacio je te tvrdnje i najavio krivične prijave protiv SNP-a. Pokret za Promjene (PZP) optužio je vladajuće stranke DPS i SDP da uoči izbora kupuju glasove u gradovima u kojima su održani lokalni izbori. Kao primjer navedena je opština Rožaje gdje su, kako

su tvrdili iz PZP, u rožajskom sudu za prekršaje građanima koji su spremni da daju glas DPS-u izdavani kuponi od 30 EUR. Koalicija „Bolja Crna Gora“ optužila je 6. maja DPS da vrši pritisak i ucjenjuje građane Bijelog Polja da glasaju za njihovu partiju na lokalnim izborima.

PZP optužio je Nusreta Kalača, Predsjednika opštine Rožaje da je prijetio nosiocu njihove liste u toj opštini Kadaifu Šutkoviću, koji radi kao nastavnik, da će zbog opozicionog angažmana dobiti otkaz. Nusret Kalač je demantovao ove navode. Takođe, manja stranka iz vladajuće partije na nacionalnom nivou optužila je DPS u Rožajama da vrši pritisak na građane da glasaju za DPS. SDP je ukazao da DPS sije strah među građanima koji primaju materijalno obezbjeđenje da će njihove porodice ostati bez ovakve vrste socijalne pomoći, ukoliko ne glasaju za DPS. Takođe, SDP i Bošnjačka stranka (BS) optužile su DPS da u Rožajama dijele besplatne placeve socijalno ugroženim građanima koji ih podrže na izborima.

Nataša Boričić, medicinska sestra iz Gusinja, optužila je Safeta Lješnjana, Direktora Doma zdravlja u Gusinju da je prilikom zapošljavanja izvršio političku diskriminaciju. Naime, Boričićka je kazala kako je dobila poziv iz Doma zdravlja da u ponedjeljak, 10. maja, dođe u Dom zdravlja radi odrađivanja pripravnčkog staža. Međutim, kada je u ponedjeljak došla u Dom zdravlja, direktor Safet Lješnjain saopštio joj je da nije primljena i da mu je naredeno da primi po troje sa liste DPS i SDP. Direktor Safet Lješnjain negirao je za DAN ovakve navode Boričićke.

Milorad Bogavac iz Kolašina podnio je krivičnu prijavu protiv Radoša Šućura, Direktora Uprave za šume Pljevlja. Naime, Bogavac je optužio Šućura da je po raspisanom konkursu napravio političku diskriminaciju i da ga nije primio jer se izjašnjava kao Srbin. Bogavac je za DAN kazao da veći broj drugih kandidata nije posjedovao kvalifikacije tražene po konkursu ali su primljeni na osnovu pripadnosti DPS-u i SDP-u.

Šest zaposlenih u šavničkoj opštini istakli su da strahuju da će ostati bez posla jer su dobili rješenje o odlasku na godišnji odmor iako ga nijesu tražili. Oni su kazali da sumnjaju da su poslani na odmor zato što nijesu glasali na lokalnim izborima za vladajuću koaliciju DPS-SDP i da će im, nakon isteka odmora, biti uručeni otkazi. Predsjednik opštine Šavnik demantovao je ove navode i kazao da odluka o odmorima nema političku pozadinu.

Sudija Osnovnog suda iz Kolašina, Ljiljana Simonović 23. aprila 2010. godine optužila je Vesnu Medenicu, Predsjednicu Vrhovnog suda Crne Gore da ju je smijenila iz političkih razloga. Ljiljana Simonović kazala je istraživaču YIHR da je smijenjena isključivo jer ona i njena porodica nijesu politički podobni. Vesna Medenica kazala je nezavisnom dnevniku Vijesti da je postupak protiv Ljiljane Simonović pokrenut po pritužbama građana a zbog nesavjesnog i nestručnog obavljanja sudijske funkcije, te da su navodi Simonovićke da je smijenjena iz političkih razloga netačni i neutemeljeni.

Romski savjet Crne Gore osudio je izjave Nebojše Medojevića, Predsjednika PZP, koji je kazao da je Rom sa Konika koji se nalazi na listi DPS, vođa velike romske bande koja se bavi organizovanim kriminalom i ima direktne veze sa italijanskom i kosovskom mafijom, te da postoji regrutni centar na Vrelima ribničkim gdje se obučavaju pripadnici te bande. Iz Romskog savjeta smatraju da se Medojević obrušio na Rome jer se njihov predstavnik nalazi na listi DPS.

Državno tužilaštvo pokrenulo je istragu s ciljem da otkriju ko je na internet sajtu Youtube postavio snimak svadbe rožajskog biznismena Safeta Kalića koga domaći političari i mediji sumnjiče da se bavi kriminalom i da saraduje sa Darkom Šarićem, za kojim je raspisana Interpolova potjernica. Tužilaštvo je od policije zatražilo da se ispituju novinar TV Vijesti, Petar Komnenić i aktivista NVO MANS, Veselin Bajčeta. Novinar Komnenić kazao je da je tužilaštvu važnije ko je objavio snimak, nego da istražuju sadržaj snimka. Na svadbi su, između ostalih, u društvu ljudi iz kriminalnog miljea bili prisutni funkcioneri Agencije za nacionalnu bezbjednost.

Maloljetni sin lidera Pokreta za promjene, Nebojše Medojevića, napadnut je 25. juna dok je igrao košarku sa drugom. Medojević je rekao da je napad na njegovog sina poruka kriminalnih djelova policije i Agencije za nacionalnu bezbjednost. Vanja Čalović, Izvršna direktorka Mreže za afirmaciju nevladinog sektora (MANS) izjavila je da je napad "poruka organizovanog kriminala svima koji se usuđuju da traže uspostavljanje vladavine prava". Podgorička policija uhapsila je V.S. (22), S.S. (19), i D.K. (19), iz Podgorice zbog sumnje da su počinili krivično djelo nasilničko ponašanje. Uprava policije navodi da incident nije imao političku pozadinu, jer osumnjičeni nijesu znali da je riječ o sinu lidera PzP.

V Procesuiranje ratnih zločina

U Crnoj Gori procesuirani su ratni zločini koji su se dogodili u Bukovici, Morinju, Štrpcima, Kaluđerskom lazju i deportacije bosanskih izbjeglica. Procesuirani su samo izvršioци ili osobe najniže u lancu odgovornosti dok je izostalo procesuiranje nalogodavaca i inspiratora tih zločina. Sa procesuiranjem određenih zločina predugo se čekalo, a same istrage vođene su sporo.

Poslije četvorogodišnjeg suđenja zbog deportacije 33 izbjegla Muslimana iz Bosne i Hercegovine, koji su izručeni vojnim formacijama Republike Srpske u maju 1992. godine, koji nijesu pronađeni živi i devetorice preživjelih, između Vlade Crne Gore i članova porodica postignuto je poravnanje za naknadu štete. Na osnovu informacija advokatske kancelarije Prelević, koja zastupa žrtve, od početka procesa do danas umrlo je petoro tužilaca, roditelji žrtava i jedan brat. Kancelarija Prelević podnijela je još osam novih tužbi za naknadu štete za 46 tužilaca, od kojih su troje preživjele žrtve deportacija. Do danas, krivičnom istragom optuženi su devetorica državnih službenika za ratni zločin protiv civilnog stanovništva.

Dana 28. juna 2010. godine počelo je suđenje zbog zločina protiv čovječnosti nad civilima bošnjačke nacionalnosti sa prostora Bukovice kod Pljevalja 1992. i 1993. godine. Državno tužilaštvo podiglo je krajem aprila optužnicu protiv sedam bivših pripadnika Vojske Jugoslavije (VJ) i Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore. Svih sedam su građani Pljevalja i najniži su bili u lancu odlučivanja u svojim jedinicama. Neki od njih su javno istupili i istakli da oni nijesu krivi, ali da se etničko čišćenje na prostoru pljevaljske Bukovice jeste dogodilo i optužili su komandu za ove zločine. Međutim po komandnoj odgovornosti niko nije osumnjičen pa ni optužen, iako se istraga pet puta vraćala na početak i dopunu. Optuženi su kazali da očekuju da budu uhapšeni uoči lokalnih izbora u Crnoj Gori što se i dogodilo. Svih sedam su uhapšeni i nalaze se u pritvoru.

Za zločin koji se dogodio u aprilu 1999. godine u Kaluđerskom lazju blizu Rožaja nad 23 albanska civila, među kojima je bilo djece, žena i staraca, optužena su osmorica bivših pripadnika rezervnog sastava VJ. Prvooptuženi Predrag Strugar se nalazi u bjekstvu i za njim je raspisana potjernica. Preostalih sedam optuženih, koji su takođe na najnižem stepenu odlučivanja, odazivali su se nadležnim istražnim organima, a njihovi rođaci su na početku suđenja istakli da oni nijesu krivi. Do sada je održano više sudskih ročišta i saslušano je oko 50 svjedoka.

Zbog zločina koji se dogodio 27. februara 1993. godine u Štrpcima nad civilima islamske vjeroispovjesti, osuđen je samo Nebojša Ranisavljević. Tom prilikom, izvedeno je 20 osoba iz voza broj 671 na relaciji Beograd - Bar, od kojih 19 islamske nacionalnosti. Svi su pogubljeni, a za posmrtnim ostacima još uvijek se traga. Osuđeni Ranisavljević dobio je kaznu od 15 godina zatvora a kazna mu ističe 19. oktobra 2011. godine. Nikada nije ispitivana odgovornost vojnog i političkog vrha Srbije i tadašnje SRJ, niti su drugi počinioci privedeni pravdi. Ranisavljević uskoro izlazi iz zatvora.

Viši sud u Podgorici osudio je šestoricu bivših pripadnika JNA 15. maja 2010. godine za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika u logoru Morinj kod Kotor početkom devedesetih godina. Osuđeni su krivi jer su naređivali i izvršavali mučenje, nečovječno i ponižavajuće postupanje prema ratnim zarobljenicima i civilima dovođenim sa dubrovačkog prostora. Kazne su se izricale u rasponu od jedne godine i šest mjeseci do četiri godine. Advokat osuđenih, Goran Rodić istakao je da se radi o političkoj presudi a ne sudskoj odluci i najavio žalbu na presudu.

VI Tortura

Problem torture i procesuiranja prijavljenih slučajeva još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou, te se moraju uložiti dodatni naponi na suzbijanju ove pojave, zaštititi građana koji su prijavili zlostavljanje, nehumano i degradirajuće postupanje i kaznama za počinioce. Svjetski dan borbe protiv torture, 25. jun u Crnoj Gori nije obilježen.

Policajska tortura: Od kada YIHR sprovodi monitoring rada policije, Uprava policije je ostvarila najbolji rezultat u poštovanju ljudskih prava u ovom kvartalu. YIHR je registrovala jedan prijavljeni slučaj. Donijete su i prve

presude protiv policijskih službenika zbog zlostavljanja i uručeni su otkazi zbog prekoračenja ovlaštenja, što je bila preporuka YIHR za najefikasniji problem za iskorjenjivanje torture i rješavanje problema viška zaposlenih u Upravi. Uprava policije i Područne jedinice policije nastavile su saradnju sa YIHR u cilju kvalitetnije zaštite ljudskih prava.

Boris Raonić, Programski direktor YIHR i Veselin Veljović, Direktor Uprave policije, imali su sastanak na kojem je dogovoren modalitet buduće saradnje i iskazana spremnost da se sva kršenja ljudskih prava od strane policijskih službenika najoštrije sankcionišu. YIHR je u saznanju da je na Kolegijumima Uprave policije više puta apostrofirano da se tortura službenika policije neće tolerirati.

Nakon poslednjih prijava od strane građana Berana, zajedničke akcije sa NVO „35 mm“ uslijedile su kadrovske promjene u PJ Berane. Smijenjen je rukovodilac PJ Berane, Novo Veljić i na njegovo mjesto postavljen je Miodrag Božović. U posljednje vrijeme YIHR je u Beranama registrovala najviše prijava građana na policijske službenike zbog zlostavljanja i nehumanog postupanja. Poslednji prijavljeni slučaj, o kojem je izvještavano u prethodnom kvartalnom izvještaju u Beranama bio je od strane Bernada Sujkovića. YIHR je pružila besplatnu pravnu pomoć Sujkoviću koji je podnio krivičnu prijavu protiv tri policijska službenika. Proces je u toku.

Osnovni sud u Podgorici osudio je policijskog službenika Dejana Damjanovića na pet mjeseci zatvora zbog pomaganja u mučenju i zlostavljanju Podgoričanina Saše Ristića.

Policijski službenik Mirko Banović iz Podgorice osuđen je na tri mjeseca zatvora zbog krivičnog djela zlostavljanje i mučenje, pred Osnovnim sudom u Podgorici. Oštećeni građanin u ovom incidentu bio je Milika Bukilić iz Podgorice. Pored Banovića, osuđeni su i Vuksan Damjanović, Jugoslav Raičević i Nenad Krstajić uslovno godinu dana, odnosno tri godine zatvora, svi pripadnici Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ).

Osnovni sud u Podgorici osudio je policijske službenike Ivicu Paunovića (na tri mjeseca zatvora), Milanka Lekovića i Milana Kljajevića na po pet mjeseci zatvora zbog pomaganja u mučenju i zlostavljanju Aleksandra Pejanovića koje se dogodilo u podgoričkoj policiji.

Slobo Mirković iz Bijelog Polja prijavio je YIHR da su ga policijski službenici PJ Bijelo Polje 26. aprila zlostavljali i mučili. Mirković je dostavio medicinsku dokumentaciju i fotografije koje potvrđuju teške tjelesne povrede. Mirković je incident prijavio Odjeljenju za unutrašnju kontrolu rada policije i podnio krivičnu prijavu protiv dvojice službenika policije.

Incidenti u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS): U ovom kvartalu, YIHR je registrovala manje incidenata u ZIKS-u, u odnosu na raniji period. YIHR-u je prijavljen jedan slučaj torture koji se dogodio u Zatvoru u Bijelom Polju. Uprava ZIKS-a djelovala je otvorenije i pokazala spremnost na saradnju u cilju rješavanja problema koje je YIHR registrovala u prvom kvartalu ove godine. Povodom situacije u ZIKS-u, Ministarstvo pravde prihvatilo je poziv YIHR i organizovan je sastanak na kojem je predstavnik YIHR-a dodatno predočio navode o kršenju ljudskih prava u ZIKS-u, do kojih je YIHR došla kroz monitoring rada ZIKS-a. U cilju kvalitetnijeg rješavanja problema u ZIKS-u i boljoj zaštiti ljudskih prava, planiran je i dogovoren sastanak za 5. jul 2010. godine između predstavnika YIHR i ZIKS-a na kojem će se između ostalog, razgovarati o modalitetima buduće komunikaciji i saradnje između dvije organizacije u cilju poboljšanja poštovanja ljudskih prava u ZIKS-u.

Zbog incidenta od 27. oktobra, 2009. godine, kada su službenici ZIKS-a upotrijebili prekomjernu silu protiv zatvorenika Igora Milića i Dalibora Nikezića, Uprava ZIKS-a, po preporukama Ombudsmana, pokrenula je disciplinske postupke protiv trojice službenika.

Pošto je državno tužilaštvo odbacilo krivične prijave koje su Milić i Nikezić podnijeli protiv službenika ZIKS-a, YIHR je objavila video snimak na kojem se vidi dio incidenta, koji jasno pokazuje da 14 službenika ZIKS-a brutalno postupa sa licima lišenim slobode koji ne pružaju otpor. Oštećeni građani Milić i Nikezić tvrde da je video snimak samo dio torture koju su doživljeli i da su kamere snimale i drugi dio hodnika. Međutim, Uprava ZIKS-a saopštila je da ne posjeduje video materijal sa hodnika na koji ukazuju Milić i Nikezić. O povredama Milića i Nikezića potvrdili su Marijana Laković, Zamjenik Ombudsmana, advokat po službenoj dužnosti i roditelji koji su bili u posjeti nekoliko dana nakon incidenta. YIHR je tražila od Skupštinskog Odbora za ljudska prava da sprovede kontrolno saslušanje Miraša Radovića, Ministra pravde i Milana Radovića, Direktora ZIKS-a o dešavanjima u ZIKS-u. Nakon toga, Socijalistička

narodna partija (SNP) inicirala je sjednicu Odbora koja je održana 31. marta 2010. godine a na kojoj je konstatovano da je izvještaj Ombudsmana ustanovio da je došlo do povreda prava Dalibora Nikezića i Igora Milića. U preporuci Ombudsmana naloženo je da Uprava ZIKS-a bez odlaganja preduzme mjere za utvrđivanje disciplinske odgovornosti svih službenika ZIKS-a koji su 27. oktobra 2009. godine primijenili fizičku snagu i gumenu palicu prema Nikeziću i Miliću. Uprava ZIKS-a pokrenula je disciplinski postupak 1. aprila 2010. godine protiv trojice službenika: Igora Markovića, Ivana Boričića i Radovana Todorovića. Skupštinski Odbor za ljudska prava i slobode održao je 5. maja 2010. godine sjednicu na kojoj je prisustvovao i Direktor ZIKS-a, Milan Radović. Radović je upoznao članove Odbora o preduzetim aktivnostima i pokrenutom disciplinskom postupku i najavio da će biti okončan u ostavljenom roku po preporuci Ombudsmana. Do objavljivanja izvještaja disciplinski postupak nije okončan.

YIHR bila je obaviještena 4. maja od strane jednog pritvorenika iz Zatvora iz Bijelog Polja, da je pritvorenik M.Z. iz Nikšića pretučen od strane službenika tog zatvora. Pritvorenik M.Z. navodno je udaran zatvorenom šakom (pesnicom) i palicom po vratu i tijelu i tom prilikom nanijete su mu povrede. Na osnovu istih navoda, uprava zatvora nastoji da prikrije incident vršeći pritisak na M.Z. i članove njegove porodice da ne prijave slučaj. YIHR je o ovim navodima obavijestila kancelariju Ombudsmana i zatražila hitnu provjeru ovih navoda. Do objavljivanja izvještaja nijesmo dobili povratnu informaciju o preduzetim aktivnostima kancelarije Ombudsmana.

U ZIKS-u i dalje boravi mnogo više lica nego što taj zavod ima kapaciteta. Rješavanje ovog problema ide sporo i ovaj problem direktno je povezan sa kvalitetom života pritvorenih i osuđenih lica.

VII Diskriminacija

Diskriminacija osoba sa invaliditetom i dalje je prisutna u Crnoj Gori. Visok stepen nerazumijevanja i predrasuda šire društvene zajednice ogleda se činjenjem i nečinjenjem u slučaju gradnje kuća za djecu sa teškoćama u razvoju u mjestu Gorica, blizu Danilovgrada. I dalje su javne ustanove nepristupačne za osobe sa invaliditetom.

Građani Gorice kod Danilovgrada potpisali su peticiju protiv gradnje kuća za djecu sa posebnim potrebama koju su ugovorili državna i danilovgradska vlast. Za gradnju ovih kuća sredstva je obezbijedila Ambasada SAD. Na osnovu dopisa koji je Ministarstvo rada i socijalnog staranja poslalo udruženju „Rastimo zajedno“, planirana je izgradnja tri kuće za djecu sa posebnim potrebama. U ovom centru bio bi izgrađen i dnevni boravak za djecu sa posebnim potrebama. YIHR je osudila potpisivanje peticije mještana Gorica i pozvala nadležne državne institucije, koje se bave ljudskim pravima, da se odrede i reaguju povodom ove peticije, ali do objavljivanja izvještaja nijesu reagovale. Takođe, izostala je i reakcija brojnih nevladinih organizacija koje se bave ljudskim i dječjim pravima i ostalih institucija.

Marijana Mugoša iz Udruženja mladih sa hendikepom kazala je istraživaču YIHR da je uvjeren da slučajeva diskriminacije osoba sa invaliditetom ima mnogo, ali da je ćutanje i nespremnost na borbu opasnija po demokratske procese u Crnoj Gori. Marijana Mugoša ipak nije ćutala. U borbi za pravo na rad i zaštitu od diskriminacije pokrenula je protiv administracije Glavnog grada Podgorice sudske sporove. Naime, uprava Glavnog grada nije dozvolila Marijani Mugoši da na svoje radno mjesto dolazi sa psom vodičem. O pokrenutim sudskim postupcima Marijana kaže: „To je i dalje jedno ogromno klupko zabušavanja i prolongiranja rješenja, maltene svih institucija kojima sam se obraćala za ovih 18 mjeseci, kojima se lagano priključuje i Viši sud, jer ni nakon deset mjeseci nema odluke po žalbi Glavnog grada na prvostepenu presudu. Moja advokatica je još prije mjesec dana poslala urgenciju Višem sudu i zatražila pojašnjenje ovolikog čekanja na drugostepenu odluku, ali ni tu nemamo nikakav odgovor“. Viši sud je 4. juna 2010. godine potvrdio presudu Osnovnog suda, kojom je naloženo Glavnom gradu da omogući Marijani Mugoši nesmetan dolazak do ranog mjesta uz pratnju psa vodiča.

Na okruglom stolu, održanom 6. maja 2010. Godine, Goran Macanović, predsjednik Upravnog odbora Udruženja mladih sa hendikepom, kazao je da pristupačnost objektima u javnoj upotrebi nije na zavidnom nivou. Još uvijek postoje brojni objekti kao što je zgrada Skupštine Crne Gore koja je nedostupna za lica sa invaliditetom. Slična je situacija i sa objektima lokalne samouprave. Macanović je kazao da su u Crnoj Gori rijetki hoteli koji su pristupačni

licima sa invaliditetom a ista je situacija i sa vjerskim objektima i javnim prevozima. Tijana Savić iz Ministarstva uređenja prostora kazala je da se licima sa invaliditetom zakonski omogućava pristup javnim objektima kroz obavezu da se gradnjom objekata u javnoj upotrebi mora omogućiti pristup licima sa invaliditetom. Zakon o uređenju prostora predviđa i sankcije u vidu novčanih kazni do 16.500 EUR za pravna lica i preduzetnike koji ne obezbijede pristup licima sa invaliditetom.

Istraživanja pokazuju da je u Crnoj Gori prisutna nacionalna i politička diskriminacija prilikom zapošljavanja. Tako, istraživanje koje je YIHR realizovala na temu „Zastupljenost etničkih zajednica u državnim organima“ (www.yihr.me/wp-content/uploads/2010/03/cg-izvestaj-2010-web.pdf) pokazalo je da etnička struktura zaposlenih ne odgovara etničkoj strukturi stanovništva Crne Gore. Najveći disbalans ogleđa se u visokom procentu zaposlenih Crnogoraca i neodgovarajuće malom broju zaposlenih pripadnika svih etničkih zajednica a naročito Roma. Učesnici u istraživanju potvrdili su da je pored nacionalne diskriminacije prilikom zapošljavanja prisutna i politička diskriminacija, što je potvrdilo i istraživanje Centra za demokratiju i ljudska prava (CEDEM). Politička pripadnost vlastima na nacionalnom i lokalnom nivou je po iskustvu i mišljenju učesnika u istraživanju uslov za dobijanje posla u državnim organima i institucijama.

Položaj Roma još uvijek zabrinjava. Veliki broj Roma još uvijek ne posjeduje lična dokumenta, što predstavlja značajan problem u ostvarivanju osnovnih prava. Sofija Murati provela je više od mjesec dana u drugom stanju sa svoje dvoje maloljetne djece u parku u šatoru zbog nemogućnosti da riješi stambeno pitanje. Zavod za zbrinjavanje izbjeglica obezbijedio je privremeni smještaj za Sofiju i njenu djecu, dok ne riješi problem oko dokumenata koja oni sada ne posjeduju.

YIHR trenutno zastupa pred sudom dva slučaja diskriminacije. U jednom slučaju radi se o diskriminaciji na osnovu nacionalne pripadnosti, a u drugom slučaju riječ je o diskriminaciji prema osobi sa invaliditetom. YIHR zastupa Riza Alkovića kojeg komšije progone na osnovu nacionalne i vjerske pripadnosti i Adnana Lukača, lice sa invaliditetom, kojem su lokalne vlasti Podgorice srušile kuću u naselju u kom su kuće nelegalno sagrađene.

VIII Manjinska prava

YIHR je u prethodnom kvartalnom izvještaju ukazala da je postojeći pravni okvir za oblasti prava nacionalnih manjina u velikoj mjeri prilagođen evropskim standardima, ali još uvijek se čeka na usvajanje zakona koji su ključni za ostvarivanje manjinskih prava i sloboda¹. Prije svega, u toku je proces prilagođavanja Zakona o izboru odbornika i poslanika sa Ustavom, koji predviđa proporcionalnu zastupljenost pripadnika manjinskih naroda u državnim institucijama i organima.

U radu nacionalnih savjeta još uvijek nijesu unošene promjene kako bi se ostvarila veća uloga i uticaj savjeta ali i veća transparentnost u radu

U drugom kvartalu nije došlo ni do promjena u upotrebi romskog jezika. Romski jezik se još uvijek ne upotrebljava. Iako se albanski jezik koristi i iako je jezik u službenoj upotrebi, politički predstavnici Albanaca nijesu zadovoljni i smatraju da je ta upotreba ograničena. Drugi jezici koji su srodni sa crnogorskim su u službenoj upotrebi u opštinama u kojima živi značajan broj pripadnika manjina koje govore tim jezicima.

Položaj Roma još uvijek zabrinjava a njihova nezastupljenost i neintegrisanost u društvu apsolutno je neprihvatljiva. Romski predstavnici ističu da, iako su velika sredstva uložena u cilju popravljavanja položaja Roma, rezultati su slabi. Istraživaču YIHR građani romske nacionalnosti koji žive na Koniku u Podgorici kazali su da je preko 100 njihovih sugrađana dobilo otkaz iz komunalnog preduzeća jer nijesu imali lična dokumenta. Romi, da bi preživjeli, sakupljaju otpad i sirovine koje recikliraju ili su prinuđeni da prose po trgovima i ulicama gradova u Crnoj Gori. Izbjegli Romi sa Kosova kažu da nijesu u mogućnosti, zbog lošeg materijalnog stanja, da izvade dokumenta koja su im potrebna za pribavljanje dozvola za boravak i rad u Crnoj Gori. Strahuju da ne budu deportovani na Kosovo gdje, kako kažu, nemaju gdje da se vrate. Žalbe su upućene i na usluge medicinske pomoći koju dobijaju na Koniku. Naime, medicinski centar na Koniku radi samo dva sata od 7 do 9h prije podne, te ukoliko ne stignu na red

¹ O Zakonima koji su u procesu usvajanja vidjeti gore pod naslovom *Legislatura*

moraju čekati drugi dan da im se ukaže pomoć jer ih u drugim domovima zdravlja ne primaju zbog neposjedovanja dokumenata. Kada je u pitanju školovanje djece Roma, glavne zamjerke jesu to što se nastava izvodi na crnogorskom jeziku a da djeca ne znaju dovoljno dobro crnogorski jezik. Smatraju da bi za postizanje boljeg uspjeha u školi bilo bolje da se nastava izvodi na albanskom ili romskom jeziku koji njihova djeca razumiju uz učenje crnogorskog kao posebnog predmeta.

Bošnjačka stranka (BS) uputila je Skupštini Crne Gore amandmane na Predlog Zakona o popisu stanovništva, domaćinstva i stanova u 2011. godini. Osman Nurković iz BS kazao je istraživaču YIHR kako je veliki broj pripadnika bošnjačke etničke zajednice koji se nalazi na radu u drugim državama ostao nepopisan i da na takav način mnoga prava, kao zajednice, mogu biti uskraćena a prije svega pravo na proporcionalnu zastupljenost u državnim organima. „Zbog činjenice da je po saznanjima i podacima sa kojim raspolaže Bošnjačka stranka veliki broj građana koji se nalaze na privremenom radu u inostranstvu, popisom 2003. godine ostao nepopisan, i da bi se ovi nedostaci prevazišli, Bosnjačka stranka predložila je amandmane na Zakon koji bi donekle mogli da otklone nedostatke i doprinesu realnijem popisivanju građana Crne Gore. Očekujemo da će poslanici prihvatiti predložene amandmane, čime bi pokazali da im je stalo da svi građani Crne Gore budu popisani i da se konačno dođe do podatka koliko državljana ima Crna Gora, kao i kojoj naciji pripadaju”, kazao je Nurković. Ukoliko amandmani budu usvojeni ojačaću uticaj i položaj Nacionalnih savjeta na ostvarivanju većeg stepena ostvarivanja prava etničkih zajednica.

Fond za manjine još nije profunkcionisao na kvalitetan način. Problemi sa kadrovskom nepopunjenošću, način kontrole sredstava Fonda koji još nije usvojen, kao i potreba za izmjenama zakonske regulative ključni su problemi u radu Fonda.

Položaj seksualnih manjina i dalje zabrinjava. Kancelarija Ombudsmana još uvijek nije dostavila odgovor po inicijativi koju je YIHR uputila za ocjenu stavova povodom prošlogodišnjih homofobičnih izjava Ministra za ljudska i manjinska prava, Ferhata Dinoše. Ombudsman Šučko Baković sredinom novembra prošle godine najavio je da će se po polaganju zakletve baviti inicijativom koju je YIHR podnijela, ali još uvijek nije donijet izvještaj povodom te inicijative.

IX Status raseljenih lica

YIHR je u prvom kvartalnom izvještaju ukazala na osnovne probleme sa kojima se suočavaju raseljena lica prilikom dobijanja novih dokumenta u Crnoj Gori. Podsjećanja radi, Vlada Crne Gore je 30. oktobra 2009. godine donijela Akcioni plan za integraciju raseljenih lica iz bivših jugoslovenskih republika i interno raseljenih lica sa Kosova u Crnoj Gori ili za njihov dobrovoljni povratak u zemlje porijekla. Rok za apliciranje i pribavljanje svih dokumenta za dozvolu za stalno nastanjenje je dvije godine, tj. do 7. novembra 2011. godine.

Crnogorska legislativa koja propisuje mogućnosti ostvarivanja prava na stalno nastanjenje je vrlo restriktivna. Problemi sa kojima se suočavaju raseljena i interno raseljena lica su veliki troškovi za dobijanje statusa stranca sa stalnim nastanjenjem, same procedure pribavljanja potrebnih dokumenata i rokovi.

Vlada Crne Gore je 25. marta 2010. godine usvojila “Informaciju o preregistraciji interno raseljenih lica sa Kosova”. Preregistracija je trajala od 14. septembra do 14. oktobra 2009. godine, s tim da je za lica koja iz opravdanih zdravstvenih razloga nijesu mogli ranije da se prijave, rok produžen do 14. februara 2010. godine. Na osnovu izvještaja ukupno je 10.979 preregistrovanih lica. Zavod za zbrinjavanje izbjeglica (ZZZI) je tokom preregistracije pismenim putem odbio 171 zahtjev za preregistraciju. Od tih lica, 28 je podnijelo žalbu Ministarstvu rada i socijalnog staranja, uz pomoć Pravnog centra, UNHCR-ovog izvršnog partnera za pružanje pravne pomoći.

Podaci sa kojima raspolaže Savez udruženja raseljenih, izbjeglih i prognanih u Crnoj Gori drastično se razlikuju od podataka Zavoda za zbrinjavanje izbjeglica. Po podacima Saveza, svoj raniji raseljenički status u Crnoj Gori nije uspjelo da potvrdi oko 760 ljudi sa Kosova, koji su ostali bez ikakvog statusa i oko 270 osoba iz BiH i Hrvatske, kazao je istraživaču YIHR, Milenko Jovanović, Predsjednik Saveza udruženja raseljenih, izbjeglih i

prognanih. Iz Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave saopštili su da raseljenim licima iz bivših jugoslovenskih republika koja se nijesu javila na njihov poziv za preispitivanje položaja neće biti priznat status izbjeglice.

Do kraja aprila, svega 58 raseljenih i 45 interno raseljenih lica prijavilo se za stalno nastanjenje. Do istog datuma, 4 lica se prijavilo za privremeni boravak. Prema podacima MUPJU-a, do kraja maja MUPJU odobri je stalno nastanjenje za 10 raseljenih lica. Razlog ovako malog broja zahtjeva su izuzetno visoke takse i veliki broj dokumenata koji se podnose za dobijanje novog statusa.

Akcionim Planom predviđena je analiza svih relevantnih zakonskih akata koji regulišu pristup pravima za lica kojima je odobren novi status. Prema tome, predviđeno je usklađivanje tih zakonskih akata sa odredbama Zakona o strancima, kada je to potrebno. Međutim, do danas Vlada nije uspjela da postigne ovaj ključni cilj Akcionog plana. Pristup pravima ostaje nejasan (npr. pravo na zdravstvenu zaštitu) i u nekim slučajevima (npr. pravo na rad licima kojima je odobren privremeni boravak), nemoguć.

Od početka 2010. godine, raseljena i interno raseljena lica nemaju pristup zapošljavanju. Prošlogodišnja odluka Vlade kojom se, izuzetno od Zakona o zapošljavanju i radu stranaca, omogućilo sezonsko zapošljavanje raseljenih i interno raseljenih lica na osnovu raseljeničkih legitimacija, bila je vremenski ograničena na 2009. godinu. Vlada nije produžila vrijeme trajanja odluke, niti je primijenila drugi akt koji bi omogućio pristup tržištu rada raseljenim i interno raseljenim licima dok im se ne odobri novi status stranca sa stalnim nastanjenjem.

X Ekonomska i socijalna prava

Evropska socijalna povelja garantuje prava na zaštitu u slučaju prestanka zapošljenja, pravo radnika na zaštitu njihovih potraživanja u slučaju nesolventnosti njihovih poslodava, pravo na dostojanstvo na poslu, pravo radničkih predstavnika na zaštitu u svemu što preduzimaju i na olakšice koje im sleduju, pravo na informisanje i konsultacije u slučaju kolektivnog otpuštanja, pravo na zaštitu od siromaštva i isključivanja iz društva kao i pravo na stan i na zaštitu od diskriminacije.

Radnički štrajkovi su obilježili i ovaj kvartal. Štrajkovali su ili organizovali javni protest radnici više preduzeća i firmi u Crnoj Gori kao što su Kombinata aluminijuma Podgorica (KAP), Željezare, Crnogorskog telekoma, Tehnostila-Nikšić, Radvent-Nikšić, Livnica-Nikšić i drugih.

Iz Saveza sindikata Crne Gore (SSCG) istraživaču YIHR-a su kazali da je u ovom kvartalu bilo organizovano oko 57 štrajkova i to većina na sjeveru i centralnom dijelu države. Kao osnovne razloge zbog koji su radnici ispoljavali svoje nezadovoljstvo iz sindikata su naveli neisplaćivanje zarada i nepoštovanje kolektivnih ugovora od strane poslodavaca prilikom isplate otpremnina, kao i traženje prava na rad u preduzećima gdje je obustavljena proizvodnja.

Radnici Rudnika boksita su 3. juna poslije neuspjelih pregovora sa upravom zauzeli upravnu zgradu. Tom prilikom povrijeđeno je nekoliko radnika agencije za zaštitu lica i imovine „Guardian“ pa je ova agencija podnijela prijave Uprave policije. Radnici su tražili početak proizvodnje i isplatu zaostalih zarada.

Na okruglom stolu Unije slobodnih sindikata Crne Gore, koji je održan 8. juna 2010 godine u Podgorici, osnovne zamjerke su bile na crnogorsko zakonodavstvo koje nije saglasno sa evropskim standardima i zatraženo je usaglašavanje domaćih propisa sa prihvaćenim standardima u razvijenim državama Zapadne Evrope. Između ostalog zamjerke se odnose na jednostrano određivanje minimuma procesa rada od strane poslodavaca.

Sandra Obradović, predsjednica sindikalne organizacije u KAP prekršena su bila radnička prava. Sandra Obradović je istraživaču YIHR-a kazala da je prvo ostala bez radnog prostora a zatim je uslijedio i otkaz jer se bavila sindikalnim aktivnostima i borila za radnička prava. Pored Sandre Obradović uručeno je još 40-tak otkaza radnicima koji su štrajkovali. Vlada je intervenisala i napravljen je sporazum između Vlade, poslodavca i sindikata i svi otkazi su povučeni.

Prema podacima Zavoda za statistiku Crne Gore potrošačka korpa za četvoročlanu porodicu za april mjesec u Crnoj Gori iznosila je 759,18 eura dok je prosječna plata 465 eura. Minimalna cijena rada u Crnoj Gori iznosi 55 eura. Na osnovu advokatske tarife sastavljanje krivične prijave iznosi do 200 eura, dok sastavljanje pravnih ljekova i

odgovora na iste iznosi do 500 eura. Na osnovu ovih podataka građanima je potrebno da ulože od četiri do deset minimalnih plata za plaćanje određenih advokatskih usluga što ograničava pravo na pristup pravdi i sudu, te se u narednom periodu mora uticati na smanjenje advokatskih tarifa čime bi se značajno doprinijelo da građani kojima su ljudska prava ugrožena imaju mogućnost procesuiranja i zaštite ljudskih prava kroz institucije sistema. Na ovom linku možete pogledati advokatsku tarifu Advokatske komora Crne Gore www.advokatskakomora.me/advokatska_tarifa.html.

XI Preporuke i zaključci

- U Crnoj Gori ne postoji sistematsko kršenje ljudskih prava. Međutim, postoje brojni pojedinačni slučajevi kršenja ljudskih prava. Institucionalna zaštita ljudskih prava i procesuiranje prijavljenih slučajeva još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou.

- Oblasti u kojima je stanje ljudskih prava na zabrinjavajućem nivou su sloboda izražavanja, tortura, politički motivisano nasilje, procesuiranje ratnih zločina, diskriminacija, prava manjina, položaj Roma, status raseljenih lica, porodično nasilje i ekonomska i socijalna prava.

- U pripremi je usvajanje ključnih zakona iz oblasti zaštite ljudskih prava, Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda i Zakona o izboru odbornika i poslanika. YIHR smatra da ovi zakoni treba da budu usvojeni u paketu i bez daljeg odlaganja uz uvažavanje preporuka koje su dostavljene od strane relevantnih međunarodnih institucija i domaćih organizacija. Zbog kvalitetnije primjene ovih zakona neophodno je obezbijediti obuku zaposlenih u državnim institucijama. Svi zaposleni u državnim institucijama moraju povećati stepen senzibiliteta za sve oblasti ljudskih prava.

- Kancelarija Ombudsmana u narednom periodu treba da osnaži kapacitete i da svoj rad učini efektivnijim, da sprovede aktivnosti po podnešenim inicijativama i iznese mišljenje o homofobnim izjavama Ministra Ferhata Dinoše.

- Ohrabruju donešene oslobađajuće presude protiv novinara, ali su registrovani incidenti koji i dalje ugrožavaju slobodu izražavanja. Izrečeni visoki novčani zahtjevi, u ranijem periodu, novinarima i medijima ozbiljno ugrožavaju njihov rad i egzistenciju. Sudovi moraju donositi odmjerene novčane zahtjeve u slučajevima u kojima se utvrdi da su novinari prekoračili novinarske kodekse. Nadležne državne institucije moraju zaštititi novinare dok obavljaju svoje službene dužnosti od prijetnji i oduzimanja njihove opreme za rad.

- U drugom kvartalu povećan je stepen politički motivisanog nasilja i na zabrinjavajućem je nivou. Održavani lokalni izbora obilježeni su nižim nivoom komunikacije, incidentima i međusobnim prijavama od strane političkih subjekata koji su učestvovali na izborima. Političari se nijesu pridržavali ranije potpisivanih memoranduma o fer kampanji. Nadležne institucije moraju istražiti navode o korišćenju državnih sredstava u kampanji kao i prijetnje otkazima kao sredstvom vršenja pritisaka na građane i upoznati javnost sa rezultatima istraga. Policija treba da sprovede efikasnu istragu i otkrije motive bacanja eksplozivne naprave u dvorište kuće odbornika DPS, Dušana Đuretića.

- Procesuirani ratni zločini pred domaćim pravosudnim organima obuhvatili su samo izvršioce ili osobe najniže u lancu odgovornosti dok je izostalo procesuiranje nalogodavaca i inspiratora tih zločina. Na procesuiranje zločina dugo se čekalo a i same istrage sporo su vođene. Optužnice moraju biti proširene i obuhvatiti komandni lanac, inspiratore i nalogodavce zločina.

- U ovom kvartalu registrovan je manji broj prijavljenih slučajeva torture, nehumanog i degradirajućeg ponašanja. Ohrabruju prve donešene presude protiv policijskih službenika po prijavama za torturu. Veliki broj podnešenih krivičnih prijava protiv policijskih službenika za zlostavljanje još uvijek čeka sudski epilog. YIHR poziva nadležna državna tužilaštva da sve krivične prijave koje su podnešene protiv policijskih službenika za zlostavljanje procesuiraju po hitnom postupku a Upravu policije i ZIKS da otpuste službenike koji su osuđeni i koji su se ogriješili o ljudska prava čime će doprinijeti rješavanju problema prezaposlenosti. YIHR poziva službenike policije i ZIKS-a da poštuju standarde ljudskih prava prilikom obavljanja službene dužnosti.

- Grupe koje su najviše diskriminirane u društvu su osobe sa fizičkim i mentalnim teškoćama u razvoju, Romi i seksualne manjine. Državni funkcioneri, koji su prošle godine javno iznosili diskriminatorne stavove još uvijek nijesu pozvani na odgovornost. YIHR pozdravlja presudu Višeg suda u Podgorici kojom se omogućava Marijani Mugoši da se vrati na svoje radno mjesto. Država treba da preduzme aktivnosti na edukaciji visokih državnih zvaničnika iz oblasti zaštite od diskriminacije. YIHR najoštrije osuđuje ponašanje građana mjesta Gorice kod Danilovgrada, koje u pojedinim izjavama mještana ozbiljno zabrinjava i predstavlja direktnu diskriminaciju. Državne institucije propustile su da reaguju i zaštite djecu sa fizičkim i mentalnim teškoćama u razvoju i zaštite njihov ugled i dostojanstvo. Zbog toga, YIHR poziva nadležne institucije da bez odlaganja preduzmu sve mjere i obaveze po zakonima i Ustavu Crne Gore u cilju zaštite dalje diskriminacije djece sa fizičkim i mentalnim teškoćama u razvoju. Pozivamo Ljekarsku komoru Crne Gore da se odredi prema peticiji i izjavama potpisnika peticije, a naročito sa aspekta da se na listi potpisnika nalaze doktori. Takođe, pozivamo državno tužilaštvo da na osnovu Krivičnog zakonika Crne Gore procesuiraju ovaj oblik diskriminacije i protiv odgovornih lica pred nadležnim sudom podigne optužnicu.

- Manjinska prava treba dodatno popraviti, a posebno zabrinjava položaj Roma. Neophodno je da državne institucije uposle odgovarajući broj pripadnika manjina. Zakone koji uređuju manjinska prava neophodno je što prije usvojiti i edukovati državne službenike za njihovu implementaciju. Neophodno je dodatno ojačati kapacitete Nacionalnih savjeta i njihov uticaj u ostvarivanju manjinskih prava. Takođe, treba urediti mehanizme kojim će se ostvariti bolja kontrola rada savjeta kako bi se otklonile spekulacije o eventualnim zloupotrebama. Položaj seksualnih manjina i dalje je na zabrinjavajućem nivou i nijesu preduzimane aktivnosti u cilju popravljavanja stanja. Država u narednom periodu mora uložiti napore da obezbijedi puno uživanje prava i sloboda svim marginalizovanim grupama u društvu.

- Registracija raseljenih lica i ostvarivanje prava na boravište teku sporo i ugroženi su restriktivnim zakonodavstvom. Veliki broj raseljenih lica nije u mogućnosti da obezbijedi dokumenta za pribavljanje boravišne dozvole. Najveći problemi su visoki troškovi, procedure i rokovi. Država mora uložiti dodatni napor da omogući svim raseljenim licima da pristupe procedurama za dobijanje boravišnih i radnih dozvola.

- Ekonomska i socijalna prava u Crnoj Gori su ugrožena. Ovaj kvartal obilježili su brojni radnički protesti i incidenti. Država mora zaštititi radnike i njihove sindikalne predstavnike u procesu pregovaranja i traženja svojih prava kroz štrajkove. Poslodavci moraju ispoštovati kolektivne ugovore o radu, sklopljene sa predstavnicima radničkih sindikata. Država mora uticati na smanjenje advokatskih tarifa i njihovo određivanje u skladu sa minimalnom i prosječnom zaradom u državi kako bi omogućila građanima, čija su prava ugrožena, pristup pravdi.